

**DİVAN ŞAİRİNİN YEREL TARİHE KATKISI
BAĞLAMINDA DİYARBAKIRLI LEBİB'İN TARİHLERİ¹**
**Contribution To Local History In The Context Of
The Divan Poet Historic Poems Of Lebib Of Diyarbakır**

Orhan KURTOĞLU²

Özet

Edebiyatın diğer bilim dalları ile münasebeti inkâr edilemez. Edebiyat araştırmacısı bir çok bilim dalına müracaat eder ve onlardan gereğince istifade etmeye çalışır. En çok baş vurulan bilim alanı ise tarihtir. Edebiyat araştırmacısı konusunun ilgili bölümlerindeki karanlık hususları aydınlatmak üzere tarihin yazılı kaynaklarından istifade eder. Edebî eserler her ne kadar sanatkârın kurgusuyla oluşmuş ürünler olsalar da netice itibarıyla gerçek hayattan izler taşırlar. Özellikle divan edebiyatındaki kaside ve tarihler, konuları itibarıyla sosyal hayatın bazen bütün canlılığı ile yansıdığı metinlerdir. Bilhassa büyük merkezlerde yaşamış şairlerin eserlerine konu olan kimi olaylar çoğunlukla genel tarih kitaplarında da yer aldığı için bunların şiire konu edilmesi pek dikkat çekmemektedir.

Ancak Osmanlı Devleti'nin taşradaki kültür merkezleri olan Erzurum, Amasya, Trabzon, Kerkük, Bağdat ve Diyarbakır gibi, bölgeleri için de son derece önemli olan şehirler ve çevrelerinin yetiştirdiği şairler ile bunların yöreye ilgili tarihi, siyasî ve sosyal olaylara dair şiirleri, şehir tarihlerinin tamamlanmasında önemli veriler olacaktır. Bu çalışmada, öncelikle edebiyat-tarih münasebeti değerlendirildikten sonra Güneydoğu Anadolu'nun önemli siyasî ve kültürel merkezlerinden biri olan Diyarbakır'da yaşamış ve etrafındaki pek çok gelişmeye dair tarih kıt'aları kaleme almış Diyarbakırlı Lebib'in manzum tarihleri ışığında bölge tarihine katkılar sağlanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat-Tarih ilişkisi, Diyarbakırlı Lebib, Manzum Tarih.

Abstract

Relation between literature and other science branches can not be denied. The literature researcher applies to a lot of science branches and tries to put account as well as from them. The most referred science branche is history. Literature researcher put account from written sources to enlighten unknown points that concerned with his research. Whatever literary Works be formed by the fiction of artist they eventually carry marks from social life. Especially kaside and tarihes in Classical Turkish literature are texts that social life rebound on it obvioulsy. Some events that is been subject in Works which have been written by poets who lived nearby city centres does not attract attention because of they mostly take a place in history books.

But the cities that are culture centers and have very important place for their area like Erzurum, Amasya, Trabzon, Kerkuk, Baghdad and Diyarbakır, the poets who grow up around this places, their historical, political and social poems concerned with area will be important data for city histories. In this studying, firstly relation between history and literature will appreciate. Then will try to contribute for the history of this area with poets by Diyarbakırlı Lebib who lived in one of the political an cultural center Diyarbakır, and have a lot of history poems.

Key Words: relation of literature and history, Lebib of Diyarbakır, historic poem.

¹ Bu yazı 10-12 Nisan 2008 tarihleri arasında Gaziantep Üniversitesinde gerçekleştirilen Uluslar Arası Gaziantep Araştırmaları (Sözlü Kültür, Dil ve Edebiyat) Sempozyumu'nda sunulan tebliğin gözden geçirilmiş şeklidir.

² Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, orkurt@gazi.edu.tr

Edebiyatın diğer bilim dalları ile münasebeti inkâr edilemeyecek gerçeklerdendir. Hemen her bilim dalı ile az veya çok münasebeti olmasına rağmen en yakın olduğu bilim dalları başta tarih olmak üzere, sanat tarihi, coğrafya, sosyoloji ve antropolojidir. Dünyadaki son zamanlarda yapılan çalışmalara bakıldığında araştırmacıların kendi bilim dallarının veri kaynakları olan bilgi ve belgelerle yetinmeyip diğer bilim dallarının verilerini de değerlendirdikleri görülmektedir. Bunun en başarılı örneklerini karşılaştırmalı kültür araştırmaları oluşturmaktadır.

“Sürekli değişen dünya koşullarında olguların çok cepheliliği, disiplinler arası araştırmaları zorunlu hale getirmiş ve bilim dallarını birbirine yaklaştırmıştır. Böylelikle pek çok projede farklı disiplinlerden bilim insanları ortaklaşa çalışarak yeni, özgün veri ve yorumlar elde etmeye başlamıştır. Böylelikle disiplinlerin kesiştikleri ara alanların önemi kavranmakta, sorunların karmaşıklığı aşılmaya ve yeni çözümler üretilmeye çalışılmaktadır.”

Bütün bunların neticesinde

“Kültür bilimi de, sosyoloji, antropoloji, halkbilimi, dil ve edebiyat, sosyoloji, tarih, arkeoloji, sanat tarihi gibi farklı disiplinleri kendi potasında toplayan güçlü bir üst bilim alanı olarak belirginleşmektedir.” (Özdemir, 2007: 147).

Edebiyat araştırmacısı, araştırması sırasında biraz da mecburen diğer bilim dallarına müracaat eder ve onlardan gereğince istifade etmeye çalışır. Onun en çok baş vurduğu bilim alanı tarihtir ve bu iki disiplinin birbirinden alabileceği çok şey vardır.

“Zaten edebiyat ve tarih alanlarının kesişme noktasında, birçok türün bulunduğu ve bu türlerin her iki alanda da ilmî çalışmalarda değerlendirildiği bir gerçektir. Bu türlerin başında, doğrudan doğruya tarih alanına giren Şu’arâ Tezkireleri, Vefâyât-nâmeler, Seyahat-nâmeler, Fütüvvet-nâmeler, Gazavât-nâmeler, Şehrengîzler, Kısâ-i Nebîler, Menâkıbnâmeler, Şakâyıku’n-Nu’ mâniyye Zeylleri vb. edebî eserler vardır ki bunlar edebiyat tarihî niteliği taşıyan ve hem edebiyatçı hem de tarihçi açısından değer arz eden eserlerdir.” (Bilkan, 2004).

Aynı şekilde her türlü tarih kitapları, tereke, salnâme, şer’iye sicili, vakfiye vb. malzemeler de özellikle biyografik çalışmalarda kullanılan önemli kaynaklardandır. Araştırmacı, konusunun ilgili bölümlerindeki karanlık hususları aydınlatmak üzere bu yazılı kaynaklardan istifade eder.

Disiplinler arası çalışmaların güzel örnekleri de bulunmaktadır. Mesela, divan şiirinin büyük isimlerinden birisi olan Hayalî Bey’in hayatıyla ilgili önemli bir ayrıntıyı biz tarihî vesikalarda bulabiliyoruz; onun 932/1525-26 yılında günlük 10, aylık 290 akçe aldığı Kanunî devrine ait bir in’âmât defterinden öğreniyoruz (Çavuşoğlu, 1982: 58). Aynı şekilde Sabri Ülgener’in Bağdatlı Ruhî’nin bir şiirinden hareketle devrin iktisadî hayatına dair izleri ortaya koyan çalışması (1981); Hatice Aynur ve Hakan T. Karateke’nin III. Ahmed devri İstanbul çeşmelerini konu alan çalışmaları (1995), Halil İnalçık’ın kendi alanının dışındaki bir konuda hazırladığı ve divan edebiyatının sosyolojik bir yorumu olan kitabı (2003) ile Özge Öztekin’in 18. yy. divan şiirinden hareketle bu yüzyılın toplumsal görüntüsünü ortaya koyduğu güzel çalışması (2006) ile Ömer Özkan’ın divan şiirinin penceresinden 14.-15. yy Osmanlı hayatına baktığı eseri (2007) örnek olarak verilebilir. Ancak burada dikkat çeken husus, bu tip çalışmaların çoğunun yine edebiyat araştırmacıları tarafından ortaya konulmasıdır. Tarihçiler menâkıpnâme ve siyasetnâmelerle ilgili birkaç çalışmanın dışında bu tip konularla pek ilgilenmemektedirler.

Tarihçinin *“tarihî vâkıa, kıymetli belge, muteber tarihî bilgi saydığı unsurlara*

eklenecek bir şeyler yok mu? Bildiğimiz kadarı ile “arşiv belgeleri, şer’iye sicilleri, tahrir defterleri, vakfiyeler, vekâyinâmeler” tarihçi için muteber belge ve bilgilerdir. Ancak bu belge ve bilgiler, geçmişi yeterince kavramamız ve değerlendirmemiz için yeterli olabilecek midir? Bu bakış açısı zenginleştirilemez mi?” (Tural, 1993: 29).

Osmanlı tarihçisi Cornell H. Fleischer, edebiyat metinlerinin tarih araştırmalarındaki değeri üzerine şunları söylemektedir:

“Osmanlı imparatorluğu üzerine modern araştırmacılıkta, anlatı kökenli, özellikle de edebî nitelikte kanıtlara güvenmeme, arşiv belgelerine dayalı, kişisellikten arındırılmış ‘katı’ verileri ya da ‘olgusal’ anlatıları yeğleme eğilimi vardır. Böyle bir güvensizlik ya da bu kaynakların içerdiği öznellikten korku duymak yalnızca yersiz değil, aynı zamanda ciddi biçimde kısıtlayıcıdır. ‘Yumuşak’ kanıtlar; tıpkı yumuşak dokular gibi, katı yapılara can ve anlam kazandırır.” (Fleischer, 1996: 2-3; akt. Bilkan, 2004).

Edebî eserler, malum olduğu üzere her ne kadar sanatkârın kurgusuyla oluşmuş ürünler olsa da netice itibarıyla gerçek hayattan bir ölçüde izler taşıyan metinlerdir. Özellikle divan edebiyatındaki kaside ve kıt’alar, konuları itibarıyla, sosyal hayatın bazen bütün canlılığı ile yansıdığı metinlerdir. Bu metinlerde savaş, eğlence, ölüm ve devrin alışkanlıkları ile geleneğe ait daha pek çok husus bulunduğu gibi devrin bir takım siyasî ve sosyal olaylarına da rastlanmaktadır.

Divan şiirinin bir şehir edebiyatı olduğuna şüphe yoktur. Şehirler ve şairler tasnif edildiğinde bu gelenek şairlerinin daha çok İstanbul, Bursa, Edirne gibi Osmanlı Devleti için aynı zamanda siyasî önemi olan merkezlerde yetiştiği görülmektedir³. Bilhassa bu büyük merkezlerde yaşamış şairlerin eserlerine konu olan kimi olaylar (tayin, azl, savaş, isyan, zafer, mağlubiyet, idam, vs.) çoğunlukla genel tarih kitaplarında da yer aldığı için bu hadiselerin şiire konu edilmesi pek dikkat çekmemektedir.

Ancak, Osmanlı Devleti’nin taşradaki siyasî ve kültürel merkezleri olan Erzurum, Amasya, Trabzon, Kerkük, Bağdat ve Diyarbakır gibi, bölgeleri için son derece önemli şehirlerin yetiştirdiği şairlerin yöreyle ilgili tarihi, siyasî ve sosyal olaylara temas eden şiirleri, bu şehirlerin yerel tarihlerinin tamamlanmasında önemli veriler olacaktır. Bu aynı zamanda büyük parçayı (genel tarihi) tamamlayacak küçük parçalardır. Bu küçük parçalar bir araya geldiğinde de tarihteki kimi olaylar daha somut anlamlar kazanacaktır.

Güneydoğu Anadolu’nun önemli siyasî ve kültürel merkezi olan Diyarbakır’da yaşamış ve etrafındaki pek çok gelişmeye dair tarih kıt’aları kaleme almış Lebîb de bu kategoride değerlendirilmesi gereken şairlerdendir.

Lebîb, 1107/1695 yılında Diyarbakır’da doğmuş ve hemen hemen ömrünün tamamını bu şehirde geçirmiş şairlerimizdendir. Asıl adı Hüseyin Abdulgafûr olan Lebîb, Diyarbakırlı olduğu için Lebîb-i Âmidî olarak da tanınmıştır.

Kaynaklarda Lebîb’in nasıl bir eğitim aldığı hususunda da fazlaca bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak yaklaşık yirmi yıl Diyarbakır’da müftülük yapmış olması ve şiirlerinde dinî kavramlarla beraber medreselerde okutulan ders kitaplarının isimlerinin de geçmesi, bir medrese eğitiminden geçtiğini göstermektedir. Ali Paşa’ya yazdığı bir kasidesinde İstanbul’da mülazımlara bağlandığını ve bu yüzden hasret

3 Belli başlı Osmanlı kültür merkezleri ve buralarda yetişen şairlerin sayısı şöyledir: İstanbul: 609, Bursa:156, Edirne:150, Konya: 69, Diyarbakır: 40, Kastamonu: 36, Bağdat: 35, Gelibolu: 30, Kütahya 24, Bosna: 26, Antep: 26, Buhara: 26, Serez: 21, Manisa: 20, Vardar Yenicesi: 20, Bolu: 19, Isparta: 19, Üsküp: 18 (İsen, 1997:70).

çektğini söylemesi de, eğitim için bir müddet İstanbul'da bulunduğunu ve düzenli bir eğitim gördüğünü ifade etmektedir:

Ki Sitābul'da mülāzımlara oldukça düçār
Eylerim ḥaşret-i cān-sūzu gönülde te'kīd

Kaside 4/43⁴

Lebīb, bu eğitiminin yanında, edebî gelişimini ikmal edebilmek için İran edebiyatından Sâib, Şevket, Enverî, Örfî ve Firdevsî; Türk edebiyatından da başta Nâbî olmak üzere, Fuzûlî, Hayâlî, Nef'î, Sâbit, Neşâtî ve Nedîm gibi büyük şairleri okumuştur. Bunların dışında şiirdeki gelişimini borçlu olduğu en önemli kimseler ise hemşehrileri Vâlî ve Hâmî'dir. Lebīb, bu iki şairle sürekli görüşmüş, aynı meclislerde bulunmanın imkânlarından yararlanmayı bilmiştir.

Şair çoğunlukla sıkıntılarla dolu bir hayat sürmüştür. Kalabalık bir aileye sahip olması ve zaman zaman maaş alamaması sebebiyle, hâlden sürekli şikayet etmiş, türlü vesîlelerle yazdığı kaside ve tarihlerinde bu fakr u zaruretini dile getirmiştir. Diyarbakır'da umduğunu bulamayan Lebīb, bahtının bir türlü gülmediğini ve son çare olarak İstanbul'a gidip talihini bir de orada denemenin artık zarurî bir hâl aldığını ifade etmiş, ancak oraya da gidememiştir:

‘İyâlim keşretiyle miḥnet ü zānk ü ma‘îşetden
Ḥalâş-ı ‘arz-ı hâl irsâl edip etmişdim inhâyı

Tarih 72/44

Böyle vaktimde Sitanbul'a sefer endîşesi
Bi'z-zarūr oldu bu ‘abd-i kemtere fikr-i âḥîr

Tarih 9/54

Şair, bütün maddî sıkıntılara rağmen, dindar ve kaderine razı bir insan tavrı sergileyerek bütün bu olanları Allâh'ın bir imtihanı olarak değerlendirmiştir:

Ma‘âş-ı zānk ü yedim teng ü dil enîn-âheng
Bu ibtilâ baña yâ imtihân-ı Mevlâ'dır

Kaside 16/50

Lebīb'in, son yıllarını büyük sıkıntılarla geçirdiği ömrü, 1182/1768 yılında yaklaşık 75 yaşında son bulmuş ve Rum (Urfa) Kapısı dışındaki kabristana defnedilmiştir (Beysanoğlu 1957: 242; Kurtoğlu 2004: 33).

Kaynaklarda Lebīb'in kişiliği üzerinde yapılan hiçbir değerlendirme yoktur. Şiirlerinden hareketle kişiliği hakkında söyleyebileceklerimiz ise şunlardır:

Lebīb, her şeyden önce dindar bir insandır. Şiirlerinde samimi bir inançla karşımıza çıkar. O, Allâh'ı ve Müslümanlığı sünnî bir zaviyeden değerlendirir. Bu değerlendirmelerde kimi zaman onu nasihatçi bir kimse olarak görürüz.

Yaşadığı dönemde bulunduğu coğrafyada ortaya çıkan isyan girişimlerinde devlet yanlısı bir tavır sergiler ve meydana gelen Kürt ve Kızılbaş (Surh-ser) isyanlarına karşı çıkar. Bu isyanların bazen kanlı bir şekilde bastırılmasını da tasvip eder:

4 Bu çalışmada örnek olarak verilen beyitler “KURTOĞLU, Orhan (2004), *Lebīb Dîvânı (İnceleme, Tenkitli Metin, Sözlük)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.” adlı çalışmadan alınmıştır. Örneklerin altlarındaki sayılar ise bu çalışmadaki yerini ifade etmektedir.

Akıp şu gibi hûn-ı Surh-ser her sū revân oldu
Edîm-i surh ile gūyâ dōşetdi deşt ü yâbânı

Kaside 8/67

Şair, kendisine her zaman destek olmuş Çeteci Abdullah Paşa, Sarı Abdurrahman Paşa ve Ali Paşa gibi isimlerin şiir meclislerinde beraber bulunduğu Vâlî ve Hâmî gibi şairlere büyük bir saygı ve dostlukla bağlıdır.

Gazellerinde dikkat çeken rindâne tavır, ortalama bir divan şairinden çok farklı bir özellik göstermez. Ondaki rindlik, geleneğin ortak tavrına dayanır.

Kaside ve tarihlerinde mübalağa ve fahriyeye yatkın bir üslupla ve yüksek perdeden seslenen şair, özellikle gazellerinde divan şiirinin âşık/şair tipinin bütün özelliklerini gösterir.

Lebîb'in elde bulunan tek eseri Divanı'dır. Eserin üç tam, dört de eksik nüshası vardır. Tam nüshalar İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. 234, Millet Kütüphanesi Ali Emîri Manzum Eserler 381 ve 382; eksik nüshalar ise Millet Kütüphanesi Ali Emîri Manzum Eserler 234/1, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi A. Sırrı Levend Koleksiyonu 444, Mısır Milli Kütüphanesi TY. 1886, Diyarbakır Kütüphanesi 4428/A'da bulunmaktadır. Divan'da, 30 kaside, 9 musammat, 100 tarih, 146 gazel, 55 kıt'a, 16 lügaz, 46 muammâ, 11 rübâî, 14 müfred ve 6 küçük mesnevî yer almaktadır. Yaklaşık 6000 beyit civarındaki eserde nazım şekillerinin büyük bir kısmına örnek verilmiştir (Kurtoğlu, 2004: 36).

Lebîb'den bahseden kaynaklarda Divan'ın yanında ilmî eserlerinin de olduğu kaydedilmektedir⁵.

Lebîb'in Manzum Tarihleri:

Manzum tarihler, divan şairlerinin sosyal hayata olan ilgi ve dikkatlerini yansıtan şiirlerdir. Çoğunlukla kıt'a nazım şekliyle yazılan bu şiirlerde şairler, memduhları ile alâkalı olmak üzere savaşları, hastalıkları, tabii felâketleri, şehirde gerçekleştirilen imar faaliyetlerini, şehirde veya çevrede vukû bulan hadiseleri, kendileri için önemli kimselerin doğum ya da ölümlerini sanatkar dikkati ile tespit ederler (Kurtoğlu, 2004: 48).

Lebîb Divanı'nda genellikle kıt'a-i kebire şeklinde olmak üzere ve 1-73 arasında değişen beyit sayısına sahip toplam 100 tarih vardır. Bu şiirlerde 1136-1182 (1723-1768) tarihleri arasında cereyan eden ve şairin önemli saydığı kimi olaylara tarih düşülmüştür. Bu tarihlerin beyit sayısının dökümü şöyledir⁶:

5 Osmanlı Müellifleri ve buradan hareketle Ömer Nasuhi Bilmen'de Tefsîr-i Beyzâvî'ye ta'likatı ile usul ve siyasete dair birer risalesinin olduğunu belirtilirken (Bilmen 1962: 550), yine muhtemelen Osmanlı Müellifleri'nden hareketle Şevket Beysanoğlu, hiçbir kaynak ve yer göstermeksizin yazma Risâle mine'l-usûl, Risâle mine's-siyâse, Tâlikâtu'l-Beyzâvî adlı üç eserinin daha olduğunu bildirmektedir (Beysanoğlu 1957: 242). Ancak araştırmalarımız sırasında bu eserlere ulaşamadık.

6 Tablodaki şiir numarası ve beyit sayıları Kurtoğlu, 2004'e göre verilmiştir.

Sıra	<i>Beyit Sayısı</i>	Sıra	<i>Beyit Sayısı</i>	Sıra	<i>Beyit Sayısı</i>	Sıra	<i>Beyit Sayısı</i>
1	73	26	5	51	19	76	1
2	63	27	3	52	15	77	1
3	73	28	2	53	9	78	1
4	33	29	7	54	24	79	1
5	49	30	9	55	33	80	1
6	31	31	9	56	5	81	1
7	25	32	5	57	5	82	2
8	39	33	5	58	9	83	1
9	61	34	2	59	6	84	1
10	7	35	3	60	7	85	1
11	64	36	3	61	8	86	2
12	34	37	29	62	9	87	3
13	25	38	35	63	4	88	1
14	35	39	16	64	3	89	1
15	8	40	13	65	3	90	1
16	6	41	57	66	8	91	1
17	5	42	21	67	3	92	1
18	11	43	45	68	2	93	1
19	25	44	4	69	4	94	1
20	11	45	5	70	44	95	1
21	5	46	11	71	24	96	1
22	10	47	15	72	51	97	5
23	9	48	27	73	1	98	5
24	5	49	15	74	1	99	2
25	7	50	17	75	1	100	3

(Kurtoğlu, 2004: 48-49)

Lebîb'in tarihleri Sultan Osman'ın (1754-1757) (T. 80) ve Sultan III. Mustafa (1757-1773) (T. 79) tahta cülûsu dolayısıyla yazılanlar hâric tutulursa, çoğunlukla şairin yaşadığı coğrafyada herhangi bir devlet memuriyetinde bulunan kimseler ile onların ve şairin yakınlarıyla ilgilidir.

Şairin divanında bulunan tarihlerin anılan çalışmamızdaki sırasına göre yazılış sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Menkul Mustafa Paşa'nın sadâreti,
2. Bağdat ve Basra Valisi Ali Paşa'nın vezâreti,
3. Sultan III. Mustafa'nın şehzadesi Selim'in doğumu,
4. Çeteci Abdullah Paşa'nın vezâreti,
5. Firâri-zâde Abdullah Paşa'ya Diyarbakır mansıbının verilmesi,
6. Sarı Abdurrahman Paşa'nın vezâreti,
7. Çeteci Abdullah Paşa'nın Hicaz yolunun güvenliğini sağlaması,

8. Abdurrahman Paşa'nın Zaza Kalesi'ni fethi,
9. Abdurrahman Paşa'ya Diyarbakır mansıbının verilmesi,
10. Râmi Paşa-zâde'nin defterdâr olması,
11. Rakka Beylerbeyi Mehemed Paşa'ya Rakka mansıbının verilmesi,
12. Vezir İbrâhim Paşa'ya Diyarbakır mansıbının verilmesi,
13. Çeteci Abdullah Paşa'ya mersiye,
14. Çeteci Abdullah Paşa'nın Diyarbakır'da yaptırdığı çeşme,
15. Diyarbakır Valisi Mehemed Paşa'nın köşkünü tamir ettirmesi,
16. Diyarbakır Valisi Hasan Paşa'nın vefatı,
17. Çeteci Abdullah Paşa'ya yeniden Diyarbakır mansıbının verilmesi,
18. Halep Nakîbi Tâhâ-zâde Ebû Sa'id Çelebi Seyyid Mehemed Efendi'nin evi,
19. Feyzullâh Paşa'ya kudûmiye,
20. Pîrî-zâde Osman Molla'nın Sadr-ı Rûm olması,
21. Sarı Abdurrahman Paşa'nın sakalı,
22. Diyarbakır Nâibi Vâkıf Abdullah Efendi'nin vefatı,
23. Fethi-zâde Ahmed Ağa'nın evi,
24. Veznedâr Mehemed Ağa'nın vefatı,
25. Diyarbakır Nâibi Esîrî-zâde Abdalbâkî'ye mansıb verilmesi,
26. Hacı Emin Ağa-zâde Hasan Ağa'nın vefatı,
27. Sarı Abdurrahman Paşa'nın cariyesinin vefatı,
28. Çeteci Abdullah Paşa'nın yeğeni Hüseyin'in inşâ ettirdiği çeşme,
29. Gül Ahmed Paşa-zâde Ali Paşa'nın Enderûn Çukadârı İbrâhim Ağa'nın vefâtı,
30. Ali Paşa'nın yaptırdığı cami,
31. Müderris-zâdelerden Abbuş'un ölümü,
32. Şire kâtibi Molla Mustafa'nın oğlu Molla Hüseyin'in vefâtı,
33. İçmehterbaşı Mehemed Ağa'nın oğlunun doğumu,
34. Kürt âsilerin öldürülmesi,
35. Şair Hâmî'nin bahçesi,
36. Diyarbakır ayanından Mustafa Ağa'nın havuzu,
37. Zaralı-zâde Merhum Mehemed Paşa'nın vezirliği,
38. Ali Paşa'nın Süleyman Paşa'yı mağlup etmesi,
39. Abdullah Paşa'ya mansıb verilmesi,

40. Çeteci Abdullah Paşa'nın odasını yenilemesi,
41. Mehmed Paşa'nın vezâreti,
42. Kaymakam Sarı Mustafa Paşa'ya mansıb verilmesi,
43. Yazıcı-zâde İbrâhim Paşa'nın Erzurum'u asilerden temizlemesi,
44. Musullu İsmail Ağa'nın izdivacı,
45. Vize kâtibi Sarı Emin-zâde Mustafa Efendi'nin mahdûmu Abdulgafûr'un vefatı,
46. Yahya Paşa'nın Kütahya'dan Diyarbakır'a tayini,
47. Salih Paşa'ya Adana mansıbının verilmesi,
48. Salih Paşa'ya Cidde mansıbının verilmesi,
49. Mehmed Emin Paşa'ya mansıb verilmesi,
50. Ahmed Ağa'nın sakalı,
51. Ali Paşa'nın kethudâsının azl, yerine Derviş Ağa'nın atanması,
52. Devetdâr Mehmed Paşa'ya Rakka mansıbının verilmesi,
53. Devetdâr Mehmed Paşa'ya Rakka mansıbı iken gönderilen mektubun mukaddimesi,
54. Yek-dest Hâfız İsmail Efendi'nin hükümeti,
55. İsmail Ağa-zâde Ebû Bekir Ağa'nın tamir ettiği evi,
56. Câbi-zâde Halil Ağa'nın konağı,
57. Sarı Abdurrahman Paşa'nın rütbe alması,
58. Vezir Ali Paşa'nın kızının doğumu,
59. Sarı Abdurrahman Paşa'nın yaptırdığı çeşme,
60. Mehmed Emin Ağa-zâde Hatice Hanım'ın evi,
61. Ruznâmecî-zâde Abdullah Efendi'nin odasının tamiri,
62. Hacı Emin-zâde Hasan Ağa'nın evininin tamiri,
63. Ruhavî Çelebi Efendi'nin yaptırdığı medrese,
64. Diyarbakır Müftüsü Bey-zâde Hüseyin Efendi'nin mutfağı,
65. Hâşim-zâde Ahmed Bey'in tamir ettirdiği bina,
66. Vezir Hacı Ali Paşa'nın hazinedârının ölümü,
67. Bağdat Valisi Ali Paşa'nın öldürülmesi,
68. Abdurrahman Paşa'nın kütüphanesi,
69. Birisine kaymakamlık görevi verilmesi,
70. Hâfız Mustafa Paşa'ya Malatya ve Maden mansıplarının verilmesi,
71. Aspozi'de yapılan bir cami,

72. Râgıb Mehemed Paşa'ya kahtiyye,
73. Bir kütüphanenin açılması,
74. Mehemed isimli birinin doğumu,
75. Mehemed isimli birinin doğumu,
76. Âbî Ağa'nın ölümü,
77. Âbî Ağa'nın ölümü,
78. (Kime yazıldığı tespit edilemedi.)
79. Sultan Mustafa'nın cülûsu.
80. Sultan Osman'ın cülûsu,
81. Yapılan bir cami,
82. Yapılan bir cami,
83. Yapılan bir cami,
84. Süleyman Paşa'nın ölümü,
85. (Kime yazıldığı tespit edilemedi.)
86. Saçlı-zâde'nin ölümü,
87. Küçük Ahmed-zâde Osman Efendi'nin hanesi,
88. Bir vefat,
89. Bir vezirin göreve gelmesi,
90. Mehemed Paşa'nın vezâreti,
91. Bağdat şehri,
92. Bağdat şehri,
93. İzolu Hasan Efendi'nin evi,
94. Sarı Abdurrahman Paşa'nın sakalı,
95. Diyarbakır'da yapılan bir köşk,
96. Diyarbakır'da bir köşk,
97. Hâfız İsmail Efendi'nin hükümeti,
98. Diyarbakır'daki bir isyanda ölenler,
99. Bezzarbaşının öldürülmesi,
100. Diyarbakır'da yapılan bir cami (Kurtoğlu, 2004: 48-49).

Bu tarihlerin yazılış amaçları 12 başlık hâlinde şu şekilde tasnif edilebilir:

Sıra	Konusu	Şiir Numarası	Şiir Sayısı
1	Herhangi bir devlet görevine yapılan atama.	1, 2, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 17, 19, 20, 25, 37, 39, 41, 42, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 57, 69, 70, 89, 90, 97	31
2	Diyarbakır ve çevresinde gerçekleştirilen imar faaliyetleri.	14, 15, 18, 23, 28, 30, 36, 40, 55, 56, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 71, 73, 81, 82, 83, 87, 93, 95, 96, 100	28
3	Şair için önemli kimseler ve onların yakınlarının ölümü.	13, 16, 22, 24, 26, 27, 29, 31, 32, 45, 66, 76, 77, 84, 86, 88	16
4	Şairin yaşadığı dönemde cereyan eden birtakım olaylar.	7, 8, 34, 38, 43, 67, 74, 75, 78, 98, 99	11
5	Şehzâde ve diğer bazı kimselerin doğumu.	3, 33, 58	3
6	Memduhlarının bıraktığı sakal.	21, 50, 94	3
7	Padişahların tahta çıkışları.	79, 80	2
8	Bağdat şehri.	91, 92	2
9	Evlilik.	44	1
10	Diyarbakır ve çevresinde yaşanan şiddetli bir kıtlık.	72	1
11	Şair Hâmî'nin bahçesi.	35	1
12	Kime ve niçin yazıldığı tespit edilemeyen.	85	1

(Kurtoğlu, 2004: 53)

Lebîb, tarihlerinde memduhlarına olan sevgi ve hayır duâlarını dile getirmiş, beyitler arasına onların hayatı ve görevleri ile ilgili bilgileri de serpiştirmiştir.

Yukarıda sıraladığımız tarihlerin yazıldığı kişi ve olayların çoğu genel okuyucuyu pek de ilgilendirmeyen; bu sebeple de genel tarih kitaplarında bahsedilmeyen kişi

ve olaylardır. Halbuki bu kişi ve olaylar en azından Diyarbakır ve çevresi tarihi ile ilgili araştırma (tarih, coğrafya, sosyoloji, sanat tarihi, vs.) yapanlar için son derece önemli bilgilerdir. Mesela, Diyarbakır ve çevresi için yapılan bir atama, yöre insanı için önemli kabul edilen kimselerin kendilerinin ya da yakınlarının doğum ve ölüm tarihleri, bu civardaki bir cami ve çeşme kitabesi; bilhassa yöre coğrafyası ile ilgilenen araştırmalara veri sağlaması açısından kahtiyeler ve yörede ortaya çıkan isyan girişimleri ile bunların elebaşlarının akıbetleri günümüz insanını da ilgilendiren hususlardandır.

Lebîb'in Manzum Tarihlerinden Örnekler:

1

VEZİR-İ MÜŞARÜN İLEYH 'ABDU'R-RAHMÂN PAŞA HAZRETLERİ
YEZİD-İ 'UNİD TÂ'İFESİNDEN ZAZA KAL'ASINI FETHE TÂRİHDİR

- 1 fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün
Âşaf-ı ekme-i hağan-ı Süleymân-sîret
Dâver-i a' del-i sultân-ı ' adâlet-âyîn
- 2 Ya' ni tanzîm-kün-i belde-i İslâmiyye
Ya' ni gayret-keş-i beytü's-şeref-i dîn-i mübîn
- 3 Hem odur şive-i deyninde pesend-i zühhâd
Hem odur re'y-i rezîninde Felâtün-taḥsîn
- 4 Pertev-i zâtı olup hâşşa-i ism-i Raḥmân
Celle himmet aña diḳḳatle ' ibâdı te'mîn
- 5 Oldu devletde sa' âdetle Diyâr-ı Bekr'e
Vâli-i ma' delet-ârâ-yı celiyyü't-temkîn
- 6 Geldi bu hıttaya çün niyyet-i hayriyye ile
Eyleyip maḳdem-i pâkiyle bu şehri tezyîn
- 7 Hîkmet-âmûz ki edip vehle-i ülâsında
Dür-bîn-i hikemin başıra-i zihne qarîn
- 8 Deşt ü kuhsârdaki bâğî vü tığîlerine
' Ayn-i teftîş ü tecessüsle olup furşat-bîn
- 9 Fikr-i dîrîni idi sıbt-ı Resûlu'llâh'ın
Câsir-i katli olan âl-i Yezîd-i bed-kîn
- 10 Kanda girdiyse yed-i furşatına bî-ârâm
Seyf-i tenkîl ile âgeşte be-hûn ede hemîn

- 11 Hûn-ı maḥḳûn-ı ciger-pâre-i sulṭân-ı Rûsul
Gül-i rûy-ı seped-i bâğçe-i ḥuld-i berîn
- 12 Ḳalmaya şe'r-i ciger sũḥte-i âl-i Betûl
Gül-i ke's-i heder olmaya o la' l-i rengîn
- 13 Şıfat-ı kâşifesi seyyid-i şübbân-ı cinân
Zât-ı Bü'l-ârifesi ḥuccet-i eşrâf-ı güzîn
- 14 Ya' ni şâh-ı şühedâ ḥazret-i İbn-i Zehrâ
Kerbelâ ma' rekesinde sened-i mazlûmîn
- 15 Giydi ḥûn ile o şeh-zâde ḳamîs-i aḥmer
Oldu ol ḥalkâ-i heycâda teni la' l-i nigîn
- 16 Âh o gerden ki Resûl-i şeḳaleyn eyledi bûs
Bûse-i seyf be-ğâyetle ola ḥûn âgehîn
- 17 Hâşılı ḳalb-i ğayûr ü dil-i destûr ise
Böyle endişeler ol âşafi eyledi ḥazîn
- 18 Bu sebebden mütefaḥḥiş olup eṭrâfi tamâm
Ba' ş-ı cäsüs ile eyledi teḳâzâ-yı metîn
- 19 Yümn-i iḳbâli tecessüsle bulup verdi ḥaber
Bir Yezîdî Zaza nâmında la' in ibn-i la' in
- 20 Bedrveş el' an-ı iblîs-perest ü reh-zen
Seg-meniş sefk-i demâ ḥod aña de'b-i dirîn
- 21 Meger ihmâl-i vulât ile o ḥınzîr-nihâd
Yapdırıp bir cebel-i şa' be yedi ḥışn-ı ḥaşîn
- 22 Kendi yurd etmiş o me'vâ-yı menba' ı bî-bâk
Sâ'ir eşrâr-ı sitemkâra daḥi cây-ı kemîn
- 23 Mecma' -ı ṭağî vü bâğî vü tebehkâr u küfûr
Melce' -i küştünü vü müstened-i mürtedîn
- 24 Ḥaber aldıkda bu ḥâlâtı o destûr-ı ğayûr
İrḳ-ı ârâmını ḳat' etdi hemân ğayret-i dîn

²² a: vezin kusurlu

²³ b: vezin kusurlu

- 25 Eyleyip al' a-i tuġyānını al' a idām
Tā kütüb-āne-i mülke oya bir fet-i mübīn
- 26 Bu ezā-yı uruu emr-i imāteyle hemān
apı alkıyyla ocalıları etdi ta' yīn
- 27 Ser-cüyū etdi alābetli Sūleymān Aġa'yı
Savlet-āyīn-i veġā-bīn ü ser-i bevvābīn
- 28 Etdi ol ' askeri tedbīr-i asenle tesyīr
Dem-i ma' ūm Hüseyn için edip āh ü enīn
- 29 Zehr-i kahr-ı eh-i dīni aa atdıрма için
Bal yemez oplar ile etdiler āheng-i zemīn
- 30 Duydu mel' ūn olaca opa utulmu meymūn
Olamaz hem aa ma' būd olan İblīs mu' īn
- 31 Rub' un itmām edip idām-ı müīr-i midām
Olmayıp tabur (?) ol herze-meres kelb-i mūhīn
- 32 Deyr-i kūhundaki nehre atılıp bir eb-i tār
Etdi eytānı o seg-ānede an cāy-niīn
- 33 Cemre-i top ile recm eylediler eytānı
Ne ' aceb dense o ġāzīlere uccāc-ı ġūzīn
- 34 Kōkünü azmalı ol nal-i fesādın diyerek
Urdular her araf ol al' aya meyyitīn metīn (?)
- 35 Etdiler āke ber-ā-ber o kūni-i fiteni
Putu andı hele utā' -ı arīi ol īn
- 36 Hāmdü-li'llāh olup üç günde müyesser feti
Oldu ebnā-yı sebīl ehl-i ticārāt emīn
- 37 Ola manūr hemān sāye-i sulānīde
Nie bi böyle mūberrātı hemīn ola arīn
- 38 Dā' i-i devlet ü ibāli beā-cūy-ı Lebīb
Yazdı tārī için ol va' aya bir beyt-i metīn

³⁴b: vezin kusurlu

- 39 O Yezîd ile Hüseynî'ye çıķıp da'vi-i dîn
Câyını âşaf anıñ kıldı müsâvî-i zemîn
(او یزید ایله حبیبییه قوب د وی دین)
(جاینبی آصف انک یلدی مباوی زمین)
Sene 1178

2

ÇETECİ PAŞA MERHÛMUÑ YEGENİ HÛSEYN
BEG
MEYDĀNDA İNŞĀ ETDİĞİ ÇEŞMEYE TĀRĪHDİR

- mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün
1 Yenbū'-ı mekârim Çapıcıbaşı Hâsan beg
Bu çeşme-i zîbâyı edip hayr-i mu'ayyen
2 Leb-teşneye târîhin okur lüle Lebîbâ
Gel 'aşķ-ı Hüseyn'e şular iç âb-ı Hâsan'dan
(کل شق حبیبنه صولر ایچ آب حبدن)
Sene 1168

3

- DİĞER TĀRĪH-İ KATL-İ BUĞĀT-I EKRĀD
fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün
1 Kıl zevâl-i müfsidîne secde-i şükr ey qalem
Gezme şahrâ-yı şahâ'ifde muğaffil ser-serî
2 Yaz bu târîhi hemân ol küşteniler hâķķına
Bir bıçaķdan çıķdı üç 'âşî-i bed-kârîñ seri
(ر چادن قدی اوچ اصیء د کارک بری)
Sene 1178

4

HĀMÎ EFENDİ MERHÛMUÑ BĀĞÇESİNİÑ TA'MİRİNE
İNŞĀD OLUNAN TĀRĪHDİR ZĀBT ŞUDE

- mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün
1 Seyr-i eşer-i Hâmi Efendi'ye meh ü mihr
Zâl-i feleke 'aynek-i nezdîk-nümâdır
2 Tebşîr-i tamâmında Lebîb eyledi târîh
Nev-ķaşr-ı şafâ-dâda İrem müjde bahâdır (?)
(نوصر صفاداده ارم مژده حادر)
Sene 1140

5

DİĞER DİYÂR-I BEKR A' YÂNINDAN MUŞTAFÂ AĞA HAVZINA
TÂRİHDİR

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Kıra h'âce-zâde Hâcî Muştafâ
Âb-ı rüy-ı şehri [ü] ağa-yı be-nâm
- 2 Bu mahalli kıldı âb u tâb ile
Havz-ı kevşer gibi maḥbû' u'n-nizâm
- 3 Hâme-i tebrîk ile yazdım Lebîb
Havz-ı dil-keş aña târiḥ-i tamâm
(حوض دلکش)

Sene 1168

6

BAĞDÂD VÂLİSİ ' ALİ PAŞA'NİN KATLINE TÂRİHDİR

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün

- 1 Emânet Hakk'a baht-ı pâdişâhî
Ki bir hâ'in ederken rafzını fâş
- 2 Kesildi kal' a-i Bağdâd içinde
Ser-i bî-devleti bî-ceng ü perhâş
- 3 Bu târiḥim verilsin pâdişâha
Saña qurbân olundu bir Kızılbaş
(بکا ران اولندی ر زلیباش)

Sene 1177

7

'ARZ-I HÂL-İ KAHTİYYE BERÂ'Y-I VEZİR-İ EFHAM U EKREM
RÂĞİB MEHMMED PAŞA VEZİR-İ A' ZAM-I DEVR-İ MUŞTAFÂ
HAN

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

- 1 Eyâ şevketli sulḥânîñ vezîr-i şâ'ibu'r-râyı
Eden zât-ı şerîfiyle müşerref şadr-ı vâlâyı
- 2 Kitâb-ı zâtîñ ebvâbı tamâm aḥlâḳ-ı merḡûba
Fazîlet merḥamet şefḳat şehâmet kâr-ı dâneyî
- 3 Rızâ'u'llâha râğîb bir vezîr-i dâd-güstersin
Anıñçün saña râğîb kıldı Mevlâ zıll-ı Mevlâ'yı
- 4 Vekîl-i muḥlaḳ olduñ iki şahensâh-ı zî-şânsın
Be-feyz-i kâr-ı dâne-yı yemîn-i 'adl-fermâyi

- 5 Nizâm-ı mülk ü milletde firâş-ı rāhatîñ meṭvî
Ḥarâm etdi bu fikriñ çeşme ḥ'âb-ı şoḥbet-ârâyı
- 6 Benân-ı ihtiyârîñ nabz-ı mülke eyleyip mevḳûf
Tecessüs şive-i ṭab' înda aḥvâl-i re'âyâyı
- 7 Diyâr-ı Bekr'îñ aḥvâlin beyâna ruḥşat ihsân et
Ahâlî ḳullarıñ tâ ḥâk-i pâye ede inhâyı
- 8 Neşât-âbâd-ı 'âlem gördüğüñ ma' mûre-i Âmid
Olup vîrâne yek-ser lâne-i büm oldu her câyı
- 9 Nuḳûd-ı himmet ile fikr-i himmet ḳıl esîr etmiş
Bu sâl efrenc-i renc ü ḡam re'âyâyı ser-â-pâyî
- 10 Perîşân oldu bîrûn [u] derûn-ı memleket bi'llâh
Ki ḡuş etmiş degildiñ böyle ḳaḥṭ-ı dehşet-efzâyı
- 11 Düşünce zulmet-i ye'se ma'âşından siyâh-rûzân
Sevâd-ı Âmid-i Sevdâ'dan etdi terk-i sevdâyı
- 12 Ser ü sâmanı nâ-peydâ libâs-ı 'ayşdan 'ârî
Edip rıḥlet kimisi Şâmî gider kimi Şehbâyî
- 13 Yıkıldı ḥânesi çifti bozuldu ḳaryesi vîrân
Döküldü şehre etdi cû' -ı sâ'il niçe hem-pâyî
- 14 Ḥarâm etmiş giceyle ḥ'âb-ı ḡuş etdikce
Bükâ-yı tıfl-ı âḥ-ı mâderi feryâd-âbâyı
- 15 Sifâl ü sengi saḥḳ etmiş şufûf eyler zarûretle
Bunuñla ehl-i faḳr işbâ' eder eṭfâl-i nev-pâyı
- 16 Dem-i mezbûḥu ḳarz-ı şerbetî mânendi nûş eyler
Düşürmez yere cevfinden çıkan aḥşâ vü em'âyı
- 17 Kilâb u gürbeniñ âhû vü erneb gibi şaydından
Kemîn edip der ü bâmı ararlar zir ü bâlâyı
- 18 Saña ne loḳma olmuş mürdegân-ı cev'îñ ecsâmı
Dağılmış hep seri bir küçede bir küçede pâyı
- 19 Mekânı zindegân u mürdegânı seḡ tenâvülde
Îlâhî verme bir şehre bu derd-i şine-fersâyı

- 20 Peder mâder çü bize zebh ederler tıfl-ı ma' şūmuñ
Ciger biryānı bir giryān olur gör qahr-ı Mevlā'yı
- 21 urulmada bir udan asret-i nān ile pey-der-pey
azā-yı cenge dōnmüş Āmid'in lāşeyle her cāyı
- 22 Be-her şeb şad dū-şād meyyit avālī vū cevāmī' de
Yürünmez rehde pā-māl etmedikce nie mevtāyı
- 23 Ne mümkün keşretinden defn ü tekfīn ehl-i ayrāna
aşır ammāllar şahrālara bir günde a' zāyı
- 24 Budur icmāl-i āl-i memleket ey āşaf-ı devrān
Nigāh-ı ram ile bārī şiyānet ıl beāyāyı
- 25 Olursa cā'iz inhāsı serīr-i ' adl-pīrāya
abīr et şehrimizden şehryār-ı ' ālemü'r-rāyı
- 26 ' Īmāretle şifāsı aldı tedbīr-i hūmāyūna
Muvaffaq ede a şāhenşehe evreng-pīrāyı
- 27 Re' āyāsından ol Īskender-i ' adl-āzmā geçmez
Degil rāzī arāba böyle bir mülk-i dil-ārāyı
- 28 Re' āyā yok re' āyā şāhibinde tāb u tāāt yok
Kim eyler cāy-ı ' umrān böyle vīrān deşt ü şahrāyı
- 29 Ne tom u ne zirā' at aldı şehriñ şar u arbında
Kim añlar pādīşāh imdādı olmazsa re' āyāyı
- 30 Alır Cibrīl'e tom u tūşesin ādir degil def' e
' Aşā'ir eşiyāsıyla levend-i herze-pūyānı
- 31 Ne çāre müdde' idir şer' ile da' vāsı var derler
Degildir meşreb-i ūkkām zecr etmek eşirrāyı
- 32 Olur mūntec kıyās ile ne şūret verdiler def' e
' Aīm oldu ricāl-i beldenīñ her şelle re' āyı
- 33 Bu eyyām ise şehri aç da' vācılar almış hep
Ziyāfet ' add ederler bāb-ı ākimde teāzāyı

³²b: Vezin kusurlu

- 34 Mübâşirlerse bâkî çavuşu gibi re'âyadan
Şoyup almağda bâkî bulduğı eşvâb u eşyâyı
- 35 Şehirden h'od niçe da'vâ-yı a'yanîde süflîler
Der-i hükkâmda ğamz ile taħrîb etdi dünyâyı
- 36 Bu hâletler yine vâkı' olup şehre bir eşnâda
Serîr ü 'adl ü dâda eylemişler 'arz-ı şekvâyı
- 37 Cenâb-ı şehryâr-ı vaqt a'yân eylemiş ta'yîn
Sitânbul'dan bu şehre çâr-müzd-i kâr-binâyı
- 38 Çerâğ etmiş 'imâret şartı ile eylemiş şehriñ
Kimiñ aĝa-yı ğılmânânı kimiñ mîr-âlâyı
- 39 Olup hem-düş-ı ğayret çâr-esâfîn-i kuvâ zillet
Esâs olmuşlar istiħkâma tanzîm-i re'âyâyı
- 40 Ne var kudretli şâhensâh-ı baħr ü ber Sikender-fer
İ'âde eylese ol sedd-i Ye'cûc-i belâyâyı
- 41 Ederdi mürdegân-ı zulmü zinde rûh-ı himmetle
Eger şarf eyler ise bir nefes nuṭṭ-ı Mesîhâ'yı
- 42 Beyân-ı mâ-veḳa'dır 'arz-ı hâl-i memleket bi'llâh
Libâs-ı şâ'iriyetden mu'arrâ bil bu ma'nâyı
- 43 Şudâ'-ı devletimden çekme ser devletli başıñçün
Biraz da diñle aħvâl-i perişân-ı Lebîbâ'yı
- 44 'Iyâlim keşretiyle miñnet ü zank ü ma'îşetden
Ḥalâş-ı 'arz-ı hâl irsâl edip etmişdim inhâyı
- 45 İki sâl oldu dâmâdım kuluñ bekler Sitânbul'u
Ġarîb ü 'âciz ü mehcür esîr-i künc-i tenhâyı
- 46 Ne var bu 'abd-i pîrîñ eyleseñ şâyeste-i re'fet
Edip inṭâḳ-ı dâmâdım buyur sen luṭf-ı aḏḫâyı
- 47 Ḥuşûşan mâl-ı 'ayşım böyle hengâm-ı felâketde
Ne ḥâcet 'arz-ı zihn-i şâfiñ a'lemdir müzâyâyı
- 48 Hemân şevketli kudretli mehâbetli 'adâletli
Cihânbanı mü'eyyed ede te'bîdât-ı Mevlâ'yı

- 49 Be-tevfîkât-ı Bârî hazret-i sultânımın daği
Nazîd-i rişte-i tevfiğ ola her cevher-i râyı
- 50 Kıbâ-yı 'ömrüne zeyl ede tül-i 'ömr-i dünyâyı
Cemâl-i câhına zeyn eyleye gîsü-yı ibkâyı
- 51 Lebîbâ zabt için târih-i sâli kilik-i maḥzûnum
Belâ-yı kaḥt-ı a' zam eyledi imlâ vü inşâyı
(ملای حط اظم)

Sene 1171

KAYNAKLAR

AYNUR, Hatice; KARATEKE Hakan T.(1995), *Aç Besmeleyle iç Suyu Han Ahmed'e Eyle Dua, III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yay.,

BEYSANOĞLU, Şevket (1957), *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları*, Ankara.

BİLKAN, A. FUAT (2004), "Tarih Araştırmalarında Edebi Metinlerin Değeri ve Divanların Tarihiye Sundukları", *Yağmur Dergisi*, Sayı: 23.

BİLMEN, Ö. Nasuhi (1962), *Büyük Tefsir Tarihi II (Tabakatü'l-Müfessirîn)*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.

BRAUDEL, Fernand (1981), *The Structures of Everyday Life*, London.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (1982), "Divan Edebiyatında Şiir Kavramı", *Çevren*, 35: 47-64, Priştine.

ERÜNSAL, İsmail E. (1984), "Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları II: Kanunî Sultan Süleyman Devrine Ait Bir İn'âmât Defter", *Osmanlı Araştırmaları*, IV: 1-17.

FLEISCHER, Cornell H. (1996), *Tarihçi Mustafa Âli* (Çev.: Ayla Ortaç), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

GÜNAY-TÜRKEŞ, Umay(2006), *Türklerin Tarihi-Geçmişten Geleceğe*, Ankara: Akçağ Yayınları,

IGGERS, Georg G. (2003), *Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı* (Çev.: Gül Çağalı Güven), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

İNALCIK, Halil (2003), *Şair ve Patron*, Ankara: Doğu-Batı Yay.

İSEN, Mustafa (1997), *Ötelerden Bir Ses*, Ankara: Akçağ Yay.

KURNAZ, Cemal (1987), *Hayalî Bey Divanı'nın Tahlili*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

KURTOĞLU, Orhan (2004), *Lebib Dîvânı (İnceleme, Tenkitli Metin, Sözlük)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.

ÖZDEMİR, Nebi (2007), “Türklerin Tarihi ve Karşılaştırmalı Kültür Bilimi Araştırmaları”, *Milli Folklor*, 73: 147-153.

ÖZKAN, Ömer (2007). *Divan Şiiri Penceresinden Osmanlı Toplum Hayatı*, İstanbul: Kitabevi Yay.

ÖZTEKİN, Özge (2006), *XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Hayatın İzleri, Divanlardan Yansıyan Görüntüler*, Ankara: Ürün Yay.

TURAL, Sadık (1993), “Tarihçinin Edebiyat Dünyasından Alması Gerekenler veya Metoda Âit Düşünceler” *Edebiyat Bilimine Katkılar*, Ankara: Ecdâd Yay.

ÜLGENER, Sabri (1981), *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*, İstanbul: Der Yay.

ÜLGENER, Sabri (1983), *Zihniyet, Aydınlar ve İzmler*, Mayaş Yay.

YAKIT, İsmail (1992), *Türk-İslâm Kültüründe Ebcad Hesabı ve Tarih Düşürme*, İstanbul: Ötüken Yay.